

Радомська Т. А.

*асистент кафедри «Облік і аудит»,
Донбаська державна машинобудівна академія*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ АУДИТУ В СЕРЕДОВИЩІ КОМП'ЮТЕРНОЇ ОБРОБКИ ДАНИХ

В статті досліджується розвиток інформаційних технологій та комп'ютерної техніки, що викликав необхідність перегляду стандартних методів проведення аудиту і розгляду особливостей проведення аудиту в комп'ютерному середовищі.

Запровадження комп'ютерної техніки і технологій вплинуло не тільки на методіку проведення аудиту, а і на його ефективність. В Україні рівень комп'ютеризації бухгалтерського обліку порівняно з іншими країнами досить низький, що обумовлює майже повну відсутність теоретичних та практичних розробок з аудиту в середовищі ЕОД.

Ключові слова: інформаційна система, інформаційні технології, комп'ютерна техніка, бухгалтерський облік, аудит, аудиторські процедури, спеціальні програмні засоби аудиту.

Сучасне економічне середовище, в якому працюють вітчизняні підприємства, схильне до різких та бурхливих змін, тому щоб зберегти ефективність бізнесу, керівнику потрібно мати гнучку систему інформаційних ресурсів. У цих умовах зростає необхідність автоматизації обліково-обчислювальних і аналітичних робіт у компаніях та застосування нових форм використання обчислювальної техніки та технології.

Стрімкий розвиток інформаційних технологій та комп'ютерної техніки викликав необхідність перегляду стандартних методів проведення аудиту, а також став поштовхом до їх удосконалення і розгляду особливостей проведення аудиту в комп'ютерному середовищі.

Запровадження комп'ютерної техніки і технологій вплинуло не тільки на методику проведення аудиту, а і на його ефективність, особливо при проведенні внутрішніх перевірок. З'явилася можливість точного розрахунку ліквідності підприємств, довгострокової платоспроможності, оцінки рентабельності активів, капіталу і фондівіддачі. Причому облікові системи, які використовують комп'ютери, сприяють здійсненню аудиторських перевірок із використанням комп'ютерної мережі клієнта.

Сферу використання комп'ютерної техніки в аудиті багато науковців оцінюють по-різному. Деякі автори вважають, що застосовувати ЕОМ необхідно лише у випадках здійснення складних економіко-математичних розрахунків, зберігання аудиторського архіву, складання і оформлення документів. Тому, вказані напрями використання ЕОМ є перспективними і необхідними для аудиту. На думку проф. А. М. Кузьмінського, «головна перевага використання ЕОМ для складання робочих документів аудитора полягає в якісній зміні технології аудиту, праці аудитора» [1, с. 34]. Професор М. Т. Білуха стверджує, що «застосування у аудиторському контролі економічного аналізу, статистичних розрахунків і економіко-математичних методів (на технічній базі ЕОМ) підвищує наукову достовірність аудиту і його ефективність у раціональному господарюванні в умовах ринкових відносин» [1, с. 55].

Приведені вислови є, безумовно, правильними й обґрунтованими. Але сучасний розвиток комп'ютерної техніки і програмного забезпечення дозволяє значно розширити сферу застосування ЕОМ у процесі аудиту, залучити комп'ютер до виконання будь-яких логічних, аналітичних, розрахункових чи інших процедур.

На думку Т. Г. Шешукової та М. А. Городилова, автоматизація допомагає аудиторам вирішувати різноманітні завдання, у тому числі:

– в області методичного забезпечення: розробка складних аналітичних електронних таблиць, на їхній основі – створення діаграм;

можлива алгоритмізація контрольно-аудиторського процесу й створення спеціальних прикладних аудиторських програм (автоматизованих робочих місць (АРМ) аудитора); багаторазово прискорюється застосування традиційних аудиторських процедур (арифметичного перерахування, угруповання, ранжируванні й ін.), що носять рутинний характер;

– в області інформаційного й комунікаційного забезпечення: прискорення процесів одержання й обробки інформації з баз даних клієнта АРМ бухгалтера, систем складського обліку й ін.; організація раціонального документування інформації, отриманої аудитором у ході перевірки («без паперовий» варіант); забезпечення нормативно-правовими актами; можливості використання засобів Internet, електронної пошти [2, с. 80].

На думку відомих вітчизняних учених В. І. Подільського, А. А. Савина, Л. В. Сотникова [3, с. 282], для створення системи автоматизації аудиторської діяльності або окремих процедур аудита необхідні наступні передумови:

– високий рівень розвитку засобів обчислювальної техніки, комунікації та інформаційних технологій. Застосування персональних комп'ютерів та інформаційних технологій дозволяє не тільки виконувати рутинні операції по формуванню аудиторської документації, а і для пошуку й використанню положень законодавчих і нормативних актів. Отже, стало можливим вирішувати більше складні завдання, пов'язані з аналізом системи внутрішнього контролю, розрахунками економічних показників, реалізацією різних запитів до бази даних, створюваних у системі автоматизації бухгалтерського обліку, виробити рекомендації зі стратегії поліпшення фінансово-господарської діяльності;

– автоматизація бухгалтерського обліку. У процесі роботи

автоматизованої системи бухгалтерського обліку (АСБУ) формується великий обсяг інформації про господарську діяльність економічного суб'єкта у формі електронної бази даних, аналіз якої можливий із застосуванням комп'ютера;

– математичні методи економічного аналізу. Існуючий математичний апарат аналізу фінансово-господарського стану економічного суб'єкта дозволяє розробити й реалізувати автоматизовані системи аналізу;

– високорозвинені інформаційно-довідкові системи. Комп'ютер дозволяє одержати будь-які необхідні довідки в області законодавства, нормативних актів і використовувати отриману інформацію при обґрунтуванні аудиторських висновків і формуванні аудиторської документації;

– зручні системи для роботи з різними текстами. Застосування цих систем допомагає аудиторів у формуванні документації з використанням інформації, одержуваної одночасно з різних баз даних.

Значна роль комп'ютерної техніки в сучасних умовах може однаково виявляється на різних стадіях аудиторського процесу. Середовище електронної обробки даних (ЕОД) існує у випадках, коли для обробки фінансової інформації на підприємствах (в організаціях, установах) використовують комп'ютери будь-якого типу незалежно від того, кому належить ця обчислювальна техніка — самому підприємству або третій стороні. Згідно з МНА № 15 “Аудит в середовищі електронної обробки даних”, загальна мета і обсяг аудиторських робіт не повинні змінюватися лише тому, що аудит проводять середовищі ЕОД. Використання комп'ютерів впливає на організацію фінансового й управлінського обліку, а також на методику і техніку внутрішньогосподарського контролю. Відповідно, ЕОД може суттєво впливати на процедури, які використовують аудитори при вивченні й оцінці системи обліку та

внутрішнього контролю, а також на зміст, час проведення та обсяг аудиторських процедур [2].

На початковій стадії, під час ознайомлення з бізнесом клієнта і планування роботи, аудитори можуть використовувати комп'ютер не лише для друкування листів і організаційних документів, а й для виконання розрахунків, оцінки ефективності внутрішнього контролю і здійснення аналітичних процедур.

Використання комп'ютерної техніки особливо проявляється на дослідній стадії аудиторського процесу, коли аудитор збирає значну частину доказів, та обробляє великий обсяг інформації щодо об'єктів контролю.

Комп'ютерну техніку клієнта аудитор обов'язково застосовує у випадках, коли облік ведуть з допомогою спеціальних інформаційних програм, а інформація зберігають у файлах та базах даних. У цьому випадку деякі процедури контролю здійснюють з використанням спеціальних комп'ютерних програм. Такі процедури контролю отримали назву «програмованих», наприклад, порівняння на ЕОМ рахунків-фактур на закупку з файлами записів щодо отриманих товарів. Подібні програмовані процедури внутрішнього контролю аудитор повинен перевіряти дуже ретельно, оскільки персонал часто надто покладається на них і не здійснює ефективне керування процесом автоматизованої обробки даних.

Проведення аналітичних процедур напряму пов'язане з автоматизованою обробкою даних. Так американські аудитори Е. А. Аренс і Дж. К. Лоббек вказують, що «програму комп'ютерного аудиту можна використовувати при виконанні широких аналітичних процедур як додатковий спосіб аудиторського тестування» [4, с. 23]. Методика використання комп'ютерної техніки полягає в наступному: в аудиторські файли вводять інформацію з Головної книги клієнта, яка зберігається і

нагромаджується з року в рік. На основі даних Головної книги виконуються аналітичні розрахунки, що не потребують великих затрат часу. Крім того, це підвищує інформативність аналітичних процедур — легко формувати таблиці і будувати графіки. Це допомагає аудитору правильно інтерпретувати дані. Якщо ж у фінансову звітність клієнта вносять зміни, то за допомогою комп'ютерних програм можна отримати розрахунок нових коефіцієнтів майже без жодних затрат.

Вітчизняні аудиторські фірми також широко використовують комп'ютерну техніку і спеціальні програмні засоби (наприклад, електронні таблиці Excel, IT Audit, Audit XP, AuditModern, AuditNET 2.0) для виконання аналітичних процедур, але, на відміну від зарубіжних колег, розрахунки проводять, переважно на завершальній стадії аудиту [5, с. 183].

В Україні аналітичні процедури дуже часто трактують як додатковий вид аудиторських послуг, прямо не пов'язаний із процесом перевірки, що є неправильним. Дуже важливо ряд аналітичних процедур здійснювати на початковій стадії аудиту, оскільки це допомагає впровадити дедуктивний метод оцінки показників Головної книги і фінансової звітності, правильно спланувати різні аспекти майбутньої роботи, виявити фактори ризику тощо.

Дослідження ринку програмного забезпечення в Україні показало, що практично немає спеціальних розробок у галузі аудиту. Окремі аудиторські фірми використовують у практичній діяльності ППП загального призначення, а для проведення перевірок у середовищі ЕОД застосовують ручні прийоми контролю.

На нашу думку, в Україні склалася досить непроста ситуація, коли власного досвіду в розробці і використанні комп'ютерних методик зовнішнього контролю (ревізійного, аудиторського, податкового тощо) просто не існує, а зарубіжний досвід не може бути використаний повною мірою, оскільки існують суттєві відмінності в обліку, фінансовій і

податковій сфері, у законодавстві. Така ситуація негативно впливає на якість та перспективи вдосконалення роботи вітчизняних аудиторських фірм.

У той же час досвід розвинених країн Заходу свідчить, що «застосування комп'ютерних методик широко розповсюджено в сучасному аудиті», оскільки «... аудитор має справу з такими речами, як внесення інформації з віддалених терміналів, відсутність первинної документації і візуального контролю, погіршення проблем конфіденційності» [4, с. 24].

В Україні рівень комп'ютеризації бухгалтерського обліку порівняно з іншими країнами досить низький, що обумовлює майже повну відсутність теоретичних та практичних розробок з аудиту в середовищі ЕОД. Тому головне завдання наукового дослідження в даній галузі полягає у визначенні пріоритетних напрямів комп'ютеризації аудиторської діяльності, найважливішими з яких, на нашу думку, є: розробка ефективних методик аудиту в середовищі ЕОД, враховуючи особливості вітчизняної нормативної бази, діючої практики бухгалтерського обліку та інші фактори; розробка аудиторських комп'ютерних засобів, які включають у себе спеціальне технічне, математичне, програмне, інформаційне та лінгвістичне забезпечення.

Список використаної літератури

1. Білуха М. Т. Курс аудиту: підручник. – К.: Вища школа: Т-во «Знання», КОО, 1999 – 574 с.
2. Шешукова Т. Г., Городилов М. А. Аудит: теория и практика применения международных стандартов 2-е изд., доп. – М.: Финансы и статистика, 2005. — 184 с.
3. Подольский В. И. Аудит RTF. Учебник для студ. сред. проф. учеб. заведений, 4-е изд., испр. и доп. — М.: Издательский центр Академия, 2004.

4. Голов С., Зубилевич С. Система професійної підготовки бухгалтерів і аудиторів у Великобританії // Бухгалтерський облік і аудит. – 1994. – №8. – С. 23–25.
5. Івахненко, С. В. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку та аудиту: навчальний посібник / С. В. Івахненко. – К.: Знання-Прес, 2003. – 349 с.
6. Зубилевич С. Аудиторська діяльність в Україні: Проблеми становлення і перспективи розвитку // Бухгалтерський облік і аудит. 1995. – №9. – С. 15–18.

РАДОМСКАЯ Т. А. ОСОБЕННОСТИ ПРОВЕДЕНИЯ АУДИТА В СРЕДЕ КОМПЬЮТЕРНОЙ ОБРАБОТКИ ДАННЫХ

В статье исследуется развитие информационных технологий и компьютерной техники, которое вызвало необходимость пересмотра стандартных методов проведения аудита и рассмотрения особенностей проведения аудита в компьютерной среде. Введение компьютерной техники и технологий повлияло не только на методiku проведения аудита, а и на его эффективность. В Украине уровень компьютеризации бухгалтерского учета по сравнению с другими странами достаточно низкий, что обуславливает почти полное отсутствие теоретических и практических разработок по аудиту в среде ЭОД.

Ключевые слова: информационная система, информационные технологии, компьютерная техника, бухгалтерський учет, аудит, аудиторские процедуры, специальные программные средства аудита.

RADOMSKAYA T. A. FEATURES OF THE AUDIT ENVIRONMENT IN COMPUTER DATA PROCESSING

This paper examines the development of information technology and computer technology. Caused a need to revise the standard methods of the audit and develop revision of auditing features in the computer environment. The introduction of computer techniques and technologies affect not only the methodology of the audit, but also its efficiency. In Ukraine the level of computerization of accounting compared to other countries is low, resulting in the

almost complete absence of theoretical and practical development of the audits in the EDI environment.

Keywords: information system, information technology, computer technology, buhhtersky accounting, audit, audit procedures, special software agents to audit.